

POJAVNOST SPASENJA

Dr Vjekoslav BAJSIĆ

Ima jedna izreka u filozofa Friedricha Nietzschea kojom predbacuje kršćanima svojega doba da bi kao kršćani morali izgledati otkupljenije. Očito je pri tom mislio da bi kršćanin morao na svom licu i u svom ponašanju nositi neke vidljive znake svojega otkupljenja: možda više zrele sigurnosti, više unutarnje slobode, više mira i radosti...

Ne vjerujem da se od Nietzscheovih dana naovamo mnogo toga u tom smislu izmijenilo. Moglo bi se, jamačno, reći da i danas ima kršćana, kao što ih je uvijek i bilo, iz kojih doista svijetli njihova spašenost, ali mi se čini da je pogotovo danas, kad smo pritisnuti raznim nedaćama, i onima opće naravi i onima na užem području života Crkve, teško izbjeći njegovu prigovoru. Taj nas, dakako, neminovno vodi u problematiku pojavnosti, tj. vidljivosti blagoslovljenih plodova našega kršćanskoga života i postojanja: koliko se stvarno proživljuje, te tada i na nama očituje spasenje, u djelotvornost kojega u nama vjerujemo i koje usnama ispovijedamo? Ako ga, naime, ne proživljavamo, kako će se po nama očitovati?

Od svakog se kršćanina zahtijeva da vjeruje u svoje spasenje, tj. da prihvati doktrinu tvrdnju da smo spašeni. Za većinu, čini se, to i nije neki problem, ali znam iz iskustva koliko je mnogima teško odgovoriti kad ih iznenađa spopadnemo središnjim pitanjem u čemu se zapravo osjećaju otkupljenima i od čega spašenima. Nije tu riječ o tom hoće li se prisjetiti odgovora iz davnog katehetskog sata, nego da pokušaju reći što se u njima i s njima dogodilo otkako se smatraju spašenima.

Kad bi spasenje bilo nešto što se može posjedovati samo u obliku intelektualne vjere, tj. čisto razumskog prihvaćanja nečega što se inače ni na kakav drugi način ne pokazuje, Nietzscheov bi prigovor bio bespredmetan. No možemo li spasenje suziti samo na intelekt, na promjenu nekih pojmova, ili je to nešto što dublje zahvaća u cijeloga čovjeka?

Govoreći teološki, vjerujemo da se Riječ iz krila Očeva *pojavi*la kao čovjek, u tijelu, u svemu nama sličan osim u grijehu, da je prebivao među nama, umro na križu, uskrsnuo treći dan, da je uzet na nebo, i da i kao čovjek sjedi s desne Ocu. Vjerujemo, nadalje, da je Bog – ne ulazeći u to je li mogao drukčije – to spasenje obećavao i objavljavao sredstvima ljudske komunikacije, tj. riječima i gestama, te predao svoju poruku napokon i nama da je i mi tim sredstvima prenosimo na dalj-

nja pokoljenja. Vjerujemo zato – čini se da je to dosljedno – da je spasenje djelotvorno kako u skrovitim dubinama duše svakoga učenika tako i u vidljivom prostoru međusobne ljudske uzajamnosti, koju upravo iz korijena želi preobraziti.

Milost pretpostavlja narav, tj. palu narav da je popravi i izliječi, oslobodi i spasi. A ljudska narav obuhvaća i vidljivo, pojavno. Možda rijetko pomišljamo na to da ne možemo po naravi s drugima drukčije komunicirati nego preko tijela, te da se zato sav onaj obilat govor Pisama o pravdi i ljubavi odnosi upravo na te tijelom posredovane, vidljive dimenzije ljudske stvarnosti. Zato i Spasiteljeve zapovijedi polazeći iz dubine unutarnjosti neminovno zahvaćaju u vidljivu ljudsku djelatnost, zahtijevaju vidljive plodove na tom području: valja gladne nahraniti, žedne napojiti itd. Odlučujuće je ono što se čini, jer se ne može vjerovati unutarnjem preobražaju ako ne donosi vidljivih, stvarnih plodova, kao što ni plodovi neće biti uspješni ako ne proizlaze iz unutarnje preobražene zbilje. U tom smislu – da spomenem samo jedan tekst – sv. Pavao govori o plodovima Duha: o ljubavi, radosti, miru, velikodušnosti, uslužnosti, dobroti, vjernosti, blagosti, uzdržljivosti (Gal 5, 22–23). Sve su to stanja i čini koji se bilo posredno bilo neposredno očituju drugima.

Ne kanim ovdje tvrditi da se kršćani ni po čemu ne razlikuju od nekršćana. Napokon se svaka zajednica po nečemu razlikuje od onih koji joj ne pripadaju. U čemu se stvarno razlikujemo od drugih i koliko se time možemo dičiti, u to ne bih ulazio, jer nije vrlo evanđeoski pravdati se o tome. No, prihvatimo ovdje onaj Nietzscheov prigovor barem kao izazov, i pitajmo se koliko to spasenje iz kršćanâ „svijetli” ljudima, jer se, kako se kaže, ne može sakriti grad na gori kao ni radost one žene koja je našla izgublenu drahmu. Ako pak ne svijetli kako bi se to dosljedno iz kršćanskog „opredjeljenja” smjelo očekivati – i kako je to Nietzsche očekivao – koji bi bili putovi da spasenje iz jedne, možda još previše samo usnama izrečene vjere, iz jedne pružene, ali svjesno još ne korištene milosne ponude postane svakodnevna stvarnost, barem svjesno zakoračen put.

Kaže Pio XII. u enciklici *Mystici corporis*: „Ne manje napušta istinu opasna zabluda onih koji pokušavaju izvesti nezdravi, kako kažu, *kvijetizam* iz otajstvene povezanosti svih nas s Kristom; pripisuju duhovni život svih kršćana i njihov napredak prema kreposti isključivo djelovanju Duha Svetoga, isključujući i zanemarujući ono što mi moramo pružiti, djelujući združeno i na neki način pomažući. Nitko doista ne može zanijekati da je Sveti Kristov Duh jedno vrelo iz kojega teče sva višnja snaga u Crkvu i njezine udove... Ipak, da ljudi ustraju postojano u djelima svetosti, da radosno napreduju u milosti i kreposti, da, napokon, ne samo ustrajno teže prema vrhuncu kršćanske savršenosti nego koliko mogu i druge potiču da je slijede, to sve nebeski Duh neće činiti ako se sami ljudi svakodnevno djelotvorno ne trude sa svoje strane.” (D 3817)

Na ovom tečaju govorit će se i o spasenju svijeta. Mislim da ni tu nije riječ samo o spasenju koje bi se očitovalo samo na „drugom svijetu”. Već su mnoge godine prošle što se u svijetu probudila ogromna žed za opipljivijom pravdom, za dostojnijim ljudskim životom, a zauzvrat su se dogodila i događaju se tolika zla da se nekima čini kao da je Bog napustio svijet. Već se u prošlom stoljeću čula Büchnerova riječ da je Bog umro jer nije mogao spasiti svijet. Danas se neki pitaju može li se još nakon Auschwitzta upravit molitva Bogu. Mnogi ružnu stvarnost našega svi-

jeta upotrebljavaju kao dokaz da se jedan dobar i pravedan a uz to svemogući Bog ne može misliti. Drugi, koji kanda još usprkos svemu vjeruju – kao neki propovjednik kojega sam još davno čuo – pitaju retorički kada će Bog konačno intervenirati i učiniti red. Rjeđe se čuje pitanje što sve mogu i što bi mogli učiniti kršćani u smislu onoga o čemu govori Pio XII, i to doista činiti, ne samo zahtijevati da drugi čine. Krist je rekao učenicima da budu hrabri, jer je pobijedio svijet (Iv 16,33). To se, dakako, može upotrijebiti kao umirenje i utjeha da je usprkos svemu sve u redu i dobro. No Bog nam zapravo tu vraća naša pitanja i naše prigovore upozoravajući na naše propuste i naše odgovornosti. Jednom dolazi red i na nas. I tu se očekuje više pojavnosti, opipljivosti toga spasenja, koje nam je dar i dužnost naviještati.

Crkva je još tamo od Konstantina pa uglavnom do francuske revolucije – ako taj problem upotrijebimo više društveno-politički nego kronološki – bila posvuda na svom teritoriju ugrađena u društvo kao bitan element njegova političkog tkiva. Kršćanski je svjetonazor bio stoljećima službena društvena ideologija. To znači da su na tom teritoriju i u to vrijeme svi bili barem nominalno kršćani već kao članovi društvene zajednice. Kršćanstvo se nije smjelo osporavati u javnosti, jer bi se time narušavao i postojeći društveni poredak. U takvoj situaciji, kad je, dakle, kršćanski pogled na svijet bio nešto samo po sebi razumljivo, i samo se pitanje spasenja pokazivalo drukčije, nego u sredini koja nije bila kršćanska ili koja bi bila skeptička, agnostička ili pak pozitivno samo ovozemaljska, kao što je često slučaj u ovim posljednjim godinama drugoga milenija anno Domini.

Svaka religija, slično kao i mnogi filozofski sustavi, želi dati obuhvatnu informaciju o čovjeku, informaciju koja čovjeku kao ograničenom biću nije otprve dostupna. Tu se misle poglavito informacije o temeljnoj strukturi stvarnosti, u odnosu prema kojoj će se tek moći odrediti smisao i vrijednost čovjekova postojanja i stremjenja. Budući da te informacije značajno utječu na svagdašnje ponašanje čovjeka, a čovjek je društveno biće, to je nosilac i prenositelj tih informacija gotovo uvijek neka zajednica, u koju se, uostalom, čovjek uvrštava upravo tako što od nje prihvaća i s njome dijeli te temeljne informacije. Dijete koje je postupno urastalo u taj svijet kršćanske kulture nekoga društva popimalo je vjerske istine o Bogu, o Kristu, o vječnoj sudbini čovjeka, o definitivnoj odluci između neba i pakla kao nešto što je bilo gotovo tako jednostavno dano kao opipljiva stvarnost ovoga svijeta, o kojoj, uostalom, imamo većim dijelom predodžbe isto tako tek posredstvom neke društvene tradicije. Zato se pitanje o spasenju odnosilo u prvom redu na odlučujuću posljednju stvarnost spasenja od vječne smrti, premda je uvijek bilo kojekakvih zala za koja je bilo vrijedno moliti: „Oslobodi nas, Gospodine!”

Usljed svega onoga što se podrazumijeva pojmom sekularizacije modernoga društva – koji god joj bili uzroci – kršćanski svjetonazor sa svojom nadnaravnom geografijom izgubio je mnogo od svoje neposredne plauzibilnosti i uvjerljivosti. Kršćanska slika svijeta za mnoge nije više jedino što bi se moglo pomišljati. Ako pak je ta slika svijeta nužan preduvjet da bi se spasenje i njegova potreba uopće mogli shvatiti i prihvatiti, očito je da mnogima danas takav pojam spasenja ništa ili gotovo ništa ne govori. Čemu se upuštati u mukotrpe procedure oko spasenja

ako je tek potrebno povjerovati u pretpostavke njegove nužnosti? Nalazimo se u situaciji nekih prvih misionara u Novoj Zelandiji kojima je neko pleme Maora odgovorilo da ne osjeća potrebu prihvaćanja njihova Boga koji se čovjeku grozi vječnim prokletstvom da bi ga od toga zatim spasio. Jednostavnije je ne upuštati se u to.

Evropsko je kršćanstvo snagom svoje kulturne i, pogotovo, tehničke nadmoćnosti moglo tzv. primitivnim narodima nametnuti plauzibilnost svojega svjetonazora. U sredinama s razvijenijom kulturom, npr. s onom indijskom ili kineskom, upravo zato i nije imalo većega uspjeha. Pred sličnom situacijom stojimo danas na tradicionalnom tlu samoga kršćanstva, gdje jedna visoko razvijena sekularizirana kultura, kako smo već spomenuli, ne prihvaća više kršćanski svjetonazor, njegovu geografiju totalne stvarnosti kao nešto samo po sebi razumljivo.

Iz svega toga slijedi da će riječ „spasenje“, ako se želi da uopće uđe u neke sekularizirane uši, morati imati neko neposrednije, „opipljivije“ uporište od onoga koje se otvara tek uz pretpostavku prihvaćanja tradicionalnog kršćanskog svjetonazora i njegove slike svijeta. Čini se da potreba za spasenjem dovodi do vjere, a ne obratno.

Drugim riječima: potrebno je „opipljivo“ svjedočenje kršćana za kraljevstvo Božje, ali ne samo svjedočenje vlastitog uvjerenja u ispravnost i istinitost vlastitog svjetonazora – što može inače i svaka druga religiozna zajednica ili sekta i njihovi pojedinci – nego svjedočenje *prisutnosti* toga kraljevstva već ovdje, u njihovim međusobnim odnosima, najvidljivije u smislu kršćanske *magna charte*, govora na gori. Potrebno je da se *dobrota* toga kraljevstva neposredno osjeti i vidi kao grad na gori i da svijetli ljudima kao svijećnjak u kući. Kršćanstvo se ne pokazuje dobrim zato što je teoretski istinito, nego je istinito ukoliko se pokazuje dobrim.

Možda u doba kad su svi bili „kršćani“ nije bilo neke neposredne opće potrebe za takvim svjedočenjem unutar Crkve, kad su ionako svi bili „kršćani“ već kao članovi isključivo mogućeg „kršćanskog“ društva, ali danas će jedva biti moguće da se istinitost i ispravnost kršćanskog egzistiranja pokaže drukčije nego iskrenom i stvarnom brigom za ljude gdje god se osjetili zarobljenima i neotkupljenima, i to bez obzira na neke ideološke pretpostavke na osnovi kojih bi se tek morali osjetiti ugroženima u svojoj budućoj sudbini. Tako će to svjedočenje realnosti spasenja biti u prvom redu briga za svačije probleme i tegobe i pružanje mogućnosti da se ublaže i svladaju kakvi se pokazuju. To što su ti problemi i te tegobe u biti uvijek problemi nekog odnosa čovjeka prema nekome, ovdje, mislim, ne treba dokazivati.

U tom je smjeru, uostalom, išlo i Kristovo svjedočenje riječju i djelom. Nije bio neki teoretski kontestator kojemu bi bilo u prvom redu do toga da pokaže kako drugi imaju krivo. Brine se, naprotiv, poglavito za one „nepravovjerne“, tj. poispadale i izopćene iz zajednice, za osamljene, za grešnika, carinika, bolesnoga, opsjednutog, bludnicu, osamljenu gomilu pokazujući kako je važniji čovjek sa svojom mukom nego zadovoljni pravednik. Prigovara mu se zato da ne poštuje subote, da je izjelica i pijanica, da se druži s propalicama i nedostojnima, da njegovi ne poste, da loše govori o svetinji, o hramu... Ne dokida Zakon, ali kritizira način

kako se Zakon vrši i u kojemu duhu. Zamjera „pravednomu” farizeju njegovo zadovoljstvo sa samim sobom i mjerenje s onim koji je drukčiji i jasniji od njega, skribe da se bavi umišljenim cjepidlačenjem kojim se u ime Zakona izigrava potreba milosrđa i dobrote prema čovjeku u nevolji ili pak se čovjek sprečava da dođe do „kraljevstva” jer od propisa i brige za vlastitu pravovjernost više ne vidi tuđu muku. Drugim riječima: pokazuje da je Božje srce daleko veće i šire nego što ga prikazuju njegovi navodni predstavnici. Svatko tko se obraća Kristu *doživljava* spasenje u mjeri svoje muke, ali se upravo u toj opipljivoj neposrednosti otkriva prisutnost Spasitelja i njegova apsolutna vjernost do najdaljih i najdubljih dubina čovjekove muke bez obzira prema bilo kakvim uhodanim mjerilima i pravilima društva ili zajednice i njihovim ogradama.

Ako donekle uvažimo što je do sada bilo rečeno, mislim da bi se to, ako želimo biti dosljedni, moralo nekako odraziti i u našem pastoralnom radu. Ako ne drukčije, a ono barem u promjeni naših stavova, u **promjeni naglasaka**.

Jedno od prvih pravila, premda još vrlo apstraktno, bila bi spoznaja da u evangelizaciji danas ne možemo samo kopirati metode (i njihove pretpostavke) iz vremena kada su „još svi bili kršćani” ili kad je takav bio barem privid javnoga života. Neće se više moći – rekli smo zašto – polaziti od nekog svevažićeg svjetonazora, kojega u praksi više nema, naznačavajući čovjeku nuždu i način kako da se smjesti unutar njega. Bit će, naprotiv, potrebno omogućiti susret s čovjekom takvim kakav nam prilazi, pitati se, dapače, kako uopće možemo doći u dodir s njim ako nema nekog zajedničkog svjetonazora unutar kojega bi mu mogao biti razumljiv naš uobičajeni govor o spasenju. To je sasvim nova situacija na koju većinom nismo pripravnici.

Jedna od većih zapreka prilaza takvom „suvremenom” čovjeku jest neizrečeno uvjerenje velike većine kršćana – barem koliko su meni stvari poznate – da je religiozni odnos prema Bogu, u isti mah uvjet spasenja, neka vrsta uloge koju čovjek snagom svoje volje mora odigrati pred Bogom i Crkvom, kao što je nužno da u ljudskom društvu odigra dobro svoju ugovorenu ulogu da bi bio prihvaćen. Takvo je poimanje lako razumljivo odatle što se čovjek još od malena ugrađuje u ljudsko društvo, „socijalizira”, upravo tako što uči uloge predviđene društvenim sustavom ponašanja. Uloga je, naime, neko ponašanje koje drugi očekuju od nas, tako da smo od drugih prihvaćeni ukoliko se ponašamo kako to od nas očekuju. Budući da i Bog preko svoje objave očekuje neko ponašanje od nas, to se često naš odnos prema Bogu shvaća upravo kao neka uloga: ako smo je dobro obavili, ako smo ispunili uvjete koje propisuje, možemo biti mirni da ćemo pred njegovim licem dobro proći.

Nadnarav se tu, dakle, pokazuje kao neka osebujno strukturirana stvarnost već sva izvana zadana, bez obzira na našu nutarnju stvarnost tako da čovjeku ne preostaje drugo nego da se pokuša provući kroz njezine Scile i Haribde do mirnoga žala sretne vječnosti.

Jedan dobar dio našega pastoralnoga posla sastoji se upravo iz nastojanja da se ljudima uvjerljivo prikažu nužnost takvoga sustava uloga i potreba da dosljedno iz toga izvedu svoje praktične zaključke.

Bez obzira na to što je, kako rekosmo, danas kad više nisu svi kršćani, teško ljudima uvjerljivo prikazati *nužnost* jednog takvog sustava uloga, već sam takav stav pokazuje niz psiholoških slabosti a da i ne načnemo pitanje je li se u njemu doista iscrpljuje kršćanski, evanđeoski odnos prema Bogu.

Budući da osjećamo gotovo nezadrživu potrebu da se drugima preko uloge pokazemo u što boljem svjetlu — to viši je, naime, naš položaj i naša cijena u društvu — to se takvo nastojanje neopazice prenosi i na naš odnos prema Bogu. No pred ljudima se čovjek neminovno dijeli na dva dijela: na područje uloge, tj. ponašanja kojim nastupa pred ljudima, i na svoju intimnu, tajnu sferu u kojoj je čovjek takav kakav jest, u kojoj krije svoje tamne strane i u koju drugi većinom nemaju uvida.

Budući da je pred Božjim očima sve otvoreno, događa se da čovjek potiskuje svijest o vlastitom zlu smatrajući se na osnovi propisno izvedene uloge ispravnim i neporočnim. Tako rado racionalizira svoje zle sklonosti nalazeći za njih razna opravdanja u svojoj ulozi, tj. postaje licemjerom u evanđeoskom smislu. Što pak nije svjesno, to ne možemo kontrolirati. Slijedi da se čovjek ne može osloboditi svojega zla, jer je uvjeren da ga u sebi uopće nema ili da ono nije njegovo, nego nešto slučajno.

Nadalje je čovjek uvijek životno povezan s nekom grupom, klanom ili sl. preko psihološke identifikacije, tj. svoje kvalitete poistovjećuje s kvalitetama grupe. Želeći da važi, da igra ulogu neporočnoga, neminovno osjeća potrebu da i njegova grupa važi kao neporočna: iz potrebe za vlastitom neokaljanom slikom nastoji da pod svaku cijenu opravdava svoje a kudi one druge. Time se, dakako, onemogućava svaka kritika prema vlastitoj grupi — koju grupa, uostalom, ocjenjuje kao izdaju — te grupa i nadalje ostaje u nemogućnosti da popravi zlo kojega sigurno ima i u njoj, pogotovo u njezinim odnosima prema drugim grupama. Odnos uloge uvijek je, naime, na neki način lažan odnos, jer uloga ne zahvaća cijeloga čovjeka, pa ni onda kad bi on to želio. Odatle je razumljivo Kristovo protivljenje farizejima koji su svoje odnose prema Bogu svodili na ulogu, pogotovo na neku izvanjsku ulogu pred drugima, pred narodom, pred društvom. Zato npr. zahtijeva da pri milostinji ljevica ne zna što radi desnica, zahtijeva tajnost posta i tajnost molitve, jer Bog ionako *sve* vidi. Naglašava iskrenost nakane, tako da je ubojica već onaj koji mrzi a preljubnik već onaj koji pogleda tuđu ženu s požudom.

Ako, dakle, čovjek ne stoji u osobnom odnosu prema Bogu samo preko nekih uloga, koje su kodificirane nekim određenim brojem definiranih zapovijedi — tako da eventualno može reći da je izvršio sve što se od njega zahtijevalo — nego se nalazi pred njim kakav jest, često u lažnom nimbusu koji je sam o sebi pod pritiskom uloge izradio, onda je ne samo iz doktrine o istočnom grijehu nego iz svagdašnje prakse sasvim očito da se čovjek nema čime pravdati pred Bogom. Spoznaja da se opravdava milošću Božjom po Kristovoj smrti u uskrsnuću tada je od temeljnog značenja za svakoga kršćanina. To je doista dobra vijest za svakoga čovjeka. Tek odatle je psihološki moguće prihvatiti svoju grešnu stvarnost. Tek odatle se stvarno daje mogućnost da se čovjek uhvati u koštac sa svojim zlom, jer ga tek tako u miru može uočiti, oslobođen od tjeskobe da se pod svaku cijenu poistovjeti s ulogom (koja bi ga tek trebala spasiti), zanijekavši dublje

slojeve svojega zla. Uloga je, naime, samo dio čovjeka, te ispravnost toga dijela ne jamči dobrotu ostaloga. Zato Krist govori o „objeljenim grobovima”.

Važno je ovdje upozoriti na to da se Kristov govor o licemjerima ne odnosi samo na svjesno licemjerje, tj. svjesno zavaravanje okoline o vlastitoj pravednosti skrupuloznim vršenjem propisane uloge, nego također na ono više nesvjesno licemjerje koje se na osnovi naših psiholoških mehanizama gotovo nužno oblikuje iz želje da se čovjek pravda pred Bogom na osnovi dobro izvedene uloge. Dokle god čovjek ostaje u tom mentalitetu, te se smatra (lažno) pravednim već samo zato što je ispunio neki propis, „griješi protiv Duha Svetoga” i ne može mu se pomoći, jer ne priznaje svoga zla. Zato je grešnik u boljem položaju pred Bogom i samim sobom, nego takav lažni pravednik. Jedini je, naime, Bog dobar. Ta spoznaja, u svjetlu Kristove poruke o milosrdnom Ocu, da se naš odnos prema Bogu ne uspostavlja propisnim odigravanjem neke uloge, nego da su evanđeoske zapovijedi pomoć koja dovodi cijeloga čovjeka najprije do vlastite istine da bi se tako cio mogao predati u Božje ruke da bude spašen po Kristovoj milosti, doista je ne samo oslobađajući događaj nego i doživljaj s dubokim duševnim posljedicama. Strah da li se pravilno ili dovoljno izvršila uloga (ili samouvjereno zadovoljstvo ako se misli da jest) prepušta mjesto smirenom predanju koje zna da nije potrebno ništa skrivati pred Božjim milosrdem. Tu zapravo tek počinje kršćanski odnos prema Bogu koji tada više nije neki strani i daleki „On” pred kojega se može doći samo ako su se zadovoljili zahtjevi uloge i koji se za nas zanima samo ukoliko smo udovoljili ulozi, nego je božanski „Ti” prema kojemu postoji veza ljubavi. No ta se nikada ne uspostavlja samo ulogom. Zato prva zapovijed glasi: „Ljubi Gospodina, Boga svojega, iz *svoga* srca svojega, iz *sve* duše svoje, iz *svoga* uma svoga i iz *sve* snage svoje!”

Shvaćanje odnosa prema Bogu kao sustava uloga stvara iz čovjeka rado neku vrstu svetoga egoiste. Iz često ambiciozne želje da sebe sama može smatrati savršenim izvršiteljem uloge i možda iz nezadovoljstva što mu to ne uspijeva kako bi želio, čovjek usredotočuje duhovnu brigu na se toliko da gotovo ne vidi što se oko njega događa. Često okolinu smatra samo smetnjom i napašću koja ga priječi u tom da izvrši svoju ulogu kako bi želio. Zato se rado odvaja i duhovno, osuđujući druge, kao onaj farizej u hramu, iz vrlo razumljive ljudske potrebe da se osjeti boljim od drugih već po tom izdvajanju.

Uloga je ponašanje koje očekujemo od drugih. Već time se, međutim, kaže da nam nije stalo do cijela čovjeka, nego do određena njegova ponašanja. Zato se preko uloge ne mogu stvarati neke veze ljubavi. Nije moguće da se preuzmu tereti drugoga, kako zahtijeva sv. Pavao, kad nas zapravo zanima jedino njegova uloga.

Tu se zato očituje koliko je prva zapovijed povezana s onom drugom, koja joj je jednaka: „Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe!” Nitko, naime, ne igra neku ulogu pred samim sobom, osim ako nije nenormalan ili otuđen. Biti oslobođen za vlastitu istinu pred Bogom omogućuje nam da i drugoga po prvi put zapazimo mimo njegove uloge kao cjelovita čovjeka prema kojemu je pruženo Božje milosrđe isto kao i prema nama. Zato je razumljivo da se takav stav prema drugom čovjeku može postići jedino tako da se po Kristovoj riječi suzdržimo da

drugoga sudimo po mjerilima neke uloge. Time mu ujedno omogućujemo da uvidi da nam je stalo do njega cijeloga i do njegove istine, te da nam može povjeriti svoje intimne brige. Na takav način se i njemu osvjetljava njegova istina te mu se doista pruža stvarna pomoć. Tek tako je moguće izbjeći Kristov prigovor da se ljudima tovari na leđa nepodnosivi tereti (zahtjevi za ulogom) a ne makne se prstom da im se pomogne. Mislim da se uviđa da taj put do cjelovita čovjeka i brige za nj tek otvara vrata do drugoga „ti“ i da se tek tu može govoriti o nekoj ljubavi. I milostinja, djela caritasa, mogu se shvatiti na farizejski način, kao uloga te su tada ponižavajuća za drugoga čovjeka. Izraz iskrena razumijevanja i zauzimanja za tuđu nevolju, kakvu je već tko ima, često je od odlučujućeg značenja. Imati nekoga za prijatelja u smislu kako je Isus nazvao svoje učenike čini se da je najviše i najdragocjenije što se ovdje dolje može postići.

Dakako da bi se još mnogo toga moglo reći o međukršćanskim i međuljudskim odnosima koji slijeđe iz ovoga što smo dosta shematski i ukratko nastojali razložiti. No bitno je uvidjeti da spasenje ima svoje vidljivo, proživljeno značenje koje se očituje kao spasenje i oslobođenje i u nutarnjim doživljenim dimenzijama čovjeka i u novim odnosima i gledanju na druge ljude, tako da izraz „novi čovjek“ za kršćanina nije samo titula nego događaj i na naravnoj razini. Pomoću tako spasena kršćanina i preko njega spasenje se nuđa i očituje drugima u njegovu pristupu, zanimanju i pomoći kao što se očitovalo u Kristovim djelima kad se o njemu moglo reći da je svima dobro činio.

Ljudsko društvo se sastoji, rekosmo, od uloga. Uvijek je zato prisutna opasnost, kao i u Kristovo doba, da interesi grupa i skupina toliko naglase važnost uloga da se čovjek pojedinac sa svojim problemima nađe izvan sustava sam, osamljen i izgubljen. Crkva je Kristova zato društvo jednog posve novoga reda, tj. takvo društvo koje se ne bi smjelo zaustaviti na ulogama, koje doista ne spašavaju nego osamljuju prepuštajući čovjeka vlastitom jadu, nego neprestano iznova dovođiti ljude u čitavoj njihovoj istini pred milosrdnoga Boga i otvarati im oči za međusobno milosrđe.

Možda kad su svi bili kršćani, tj. kad su sve društvene uloge bile „kršćanske“ to za vanjsku strukturu Crkve nije bilo toliko važno. Danas, kad više nije jasno da su svi kršćani, putovi ovog „vidljivog“ spasenja čini se da su jedini mogući.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Artikel behandelt die Frange nach dem Phänomen, nach der „Sichtbarkeit“ des Heils. In einer Zeit, als die Gesellschaft noch als solche christlich war, und das christliche Weltbild als eine Selbstverständlichkeit galt, stellte sich die Frage nach dem Heil anders (Erlösung von der ewigen Verdammnis) als heute, wo dieses Bild für viele keine Gültigkeit mehr besitzt. So wird auch die Rede vom Heil (auf diesem Hintergrund) für viele unverständlich.

Da die Verkündigung doch jedem Menschen das Heil anbietet, müsste dieses Angebot heute eine direktere Antwort auf seine aktuelle Fragen und Nöten sein. Dafür müsste das Heil auf eine direktere Weise im Leben der Christen und der Kirche für die Menschen sichtbar und wirksam sein.

Eine besondere Schwierigkeit auf diesem Weg wird in der oft angetroffenen Ansicht gesehen – die Folge des „gesellschaftlichen“ Christentums – dass sich die Beziehung zu Gott, ähnlich wie in der Gesellschaft, im Spielen einer bestimmten Rolle verwirklicht. Da die Rolle nur einen Teil des Menschen belegt, so verdrängt der „gerechte“ Mensch oft die finsternen Seiten seines Wesens, wodurch er ihnen gerade ausgeliefert wird. Dasselbe gilt noch mehr für die Gruppe.

Die Botschaft von der Rechtfertigung durch die Gnade, nicht durch die Rolle, befreit, erlöst den Menschen für die eigene Wahrheit vor Gott und den Menschen und ermöglicht ihm auch dem Mitmenschen wieder in seiner Ganzheit, nicht bloss in seiner Rolle, zu begegnen. Das Heil wird in einer solchen wirklichen Umwandlung des Menschen „sichtbar“.

Die Kirche ergibt sich als eine Gesellschaft „sui generis“, die über die Rollen hinaus zum Menschen geht. Da liegen übrigens die Chancen und die Forderungen der Evangelisation von heute.